

รูปแบบการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ในศตวรรษที่ 21* MODEL OF RELIGIOUS KNOWLEDGE MANAGEMENT FOR ELDERS IN 21ST CENTURY

พระมหาสุนนท์ สุนนโท

Phramaha Sunan Sunando

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

E-mail: sunant05@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาระดับการจัดการความรู้ สภาพปัญหา อุปสรรค ข้อเสนอแนะและนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา เรียบเรียงและจำแนกอย่างเป็นระบบ และการวิจัยเชิงปริมาณ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ จากแบบสอบถาม ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.964 กับกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้สูงอายุจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 399 คน สถิติที่ใช้ในการวิจัย คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับการจัดการความรู้ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.49, S.D. = 0.376) 2. สภาพปัญหา อุปสรรค พบว่า พระสงฆ์บางรูปไม่สามารถเทศน์สอน ญาติโยมได้ มักอ่านคัมภีร์เทศน์ ทำให้ไม่น่าสนใจ ข้อเสนอแนะคือ เจ้าอาวาสควรสอนและฝึกอบรมพระภายในวัดเกี่ยวกับหลักการเทศน์สอนญาติโยม จัดให้พระสงฆ์มาบรรยายธรรมให้ญาติโยมฟัง 3. รูปแบบการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ในศตวรรษที่ 21 ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า มี 4 องค์ประกอบ 20 แนวทาง มีพัฒนาศักยภาพของพระภิกษุภายในวัดเกี่ยวกับหลักการเทศน์สอนญาติโยมผู้สูงอายุ เป็นต้น

คำสำคัญ: รูปแบบ; การจัดการความรู้; ผู้สูงอายุ; ศตวรรษที่ 21

Abstract

Objectives of this research article were to study level of religious knowledge management problems, obstacles, recommendation and model. Methodology was the mixed methods: The qualitative research, data were collected from 18 key informants by in-depth-interview and analyzed data by systematic descriptive interpretation. The quantitative research by survey method, data were collected with questionnaires with reliability value at 0.964, from 399 samples who were elderly persons in Ayutthaya Province and analyzed data with frequency, percentage, mean and standard deviation.

Findings were as follows: 1. Level of the religious knowledge management, by overall was at middle level ($\bar{X}$ = 3.49, S.D.=0.376). 2. Problems and obstacles were found that some monks could not preach laities, had to read texts that was not interesting, Recommendations were that monasteries that teach Dhamma for elderly are limited. Abbots should train monks in the monasteries for teaching Dhamma for laities. Monasteries must assign monks to teach laities. 3. Models of religious knowledge management for elderly in 21st century of Sangha Order in Ayutthaya Province consisted of 4 components and 20 methods: They were knowledge creation had 5 methods: 1. potentials development of monks living at monasteries about the principles of teaching Dhamma for elderly people.

Keywords: Model; Knowledge Management; Elders; 21st Century

บทนำ

ในส่วนของการสร้างการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นเพื่อช่วยเหลือตนเองด้านสุขภาวะยังมีความจำเป็น การสร้างองค์ความรู้เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาในเรื่องการจัดการเรียนรู้ หรือการสร้างกระบวนการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ ดังงานวิจัยเรื่อง “การเรียนรู้ร่วมนานเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุ” (ประสพสุข ฤทธิเดชและสมบัติ ฤทธิเดช, 2559) ที่ใช้การเรียนรู้ผ่านร่วมนานที่บ้านโดยมีเป้าหมายเพื่อสุขภาวะของผู้สูงอายุในชุมชนในบ้านกุดแคน ตำบลหนองโน อำเภอเมืองจังหวัดมหาสารคาม หรือในงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ” (สมบูรณ์ ศิริสรหิรัญ, 2559) เป็นงานวิจัยที่ศึกษาแนวทางเพื่อการตั้งศูนย์การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุในชุมชนต่าง ๆ อาทิ ชุมชน ตำบลเชิงดอย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งในงานวิจัยเรื่อง “การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดปัญญาศึกษาเพื่อสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุกลุ่มเสี่ยงเบาหวานในชุมชน” (ชนิดาวดี สายิน และอรสา กงตาล, 2557) ที่ในงานวิจัยใช้กระบวนการของการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริม

สุขภาพ ผ่านการให้คำปรึกษาแนะนำ และตระหนักต่อการเรียนรู้ด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุเพื่อสุขภาพที่ดีและยั่งยืน ที่ทีมผู้ให้บริการด้านสุขภาพพึงตระหนักในการสร้างสุขภาพเพื่อความยั่งยืน เสริมสุขภาพผู้สูงอายุ จากภาพรวมของงานวิจัยแปลว่าการดูแลด้านสุขภาพกาย ความรู้เพื่อดูแลด้านสุขภาพกายก็มีความต่อเนื่อง และการเรียนรู้พัฒนาคุณภาพจิตก็มีแต่ยังอยู่ในจำกัด โดยเฉพาะการเรียนรู้ด้านศาสนา ซึ่งหมายถึงพระพุทธศาสนา ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างสุขภาพทางใจต่อกลุ่มผู้สูงอายุยังมีน้อย หรือมีอย่างจำกัดด้วยเหตุผลว่าเราเน้นด้านสุขภาพะทางกายเป็นเบื้องต้นก่อนภายใต้กรอบคิดกายดี จิตดีเป็นต้น

จากภาพรวมงานวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าสุขภาพของผู้สูงอายุเป็นปัญหาและเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องสร้างแนวทางหรือมาตรการในการแก้ไขหรือป้องกัน รวมทั้งงานวิจัยที่ยกมาสะท้อนปัญหาในเรื่องกระบวนการของการสร้างการเรียนรู้ของผู้สูงอายุที่จะเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพลงในตัวเองในการช่วยเหลือตนเอง และเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพต่อไป

ดังนั้นในงานวิจัยนี้มองเห็นว่าผู้สูงอายุจะยังคงเป็นกลุ่มคนที่มีความสำคัญที่จะต้องเข้าไปเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับศาสนา ด้วยแนวคิดทางพระพุทธศาสนายังให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุในฐานะเป็น “รัตตัญญู” เกิดนามมีประสบการณ์การเรียนรู้มาอย่างยาวนาน ถือว่าเป็นทุนมนุษย์ทางความรู้ มีขนบธรรมเนียมในเรื่องความกตัญญู ที่จะต้องตอบแทนคุณท่าน ตอบแทนบุญคุณตามหลักของ “กตัญญูกตเวทิตา” ที่หมายถึงท่านมีอุปการคุณและพึงกระทำตอบแทนท่าน

แนวคิดเหล่านี้จึงเป็นประเด็นสวัสดิการตามแนวพุทธที่ผู้เป็นบุตรหลานจะพึงดูแลผู้สูงอายุผ่านแนวปฏิบัติดีตอบแทน ด้วยความเชื่อ ความเคารพในฐานะผู้ทรงคุณค่า ที่จะให้ผู้สูงอายุได้แก้อย่างมีค่าชราอย่างเป็นสุข รวมทั้งแนวทางในการจัดการความรู้ด้านสุขภาพทางจิต ความคิด ปัญญา และวิถีทางศาสนาให้เข้าใจ และมองเห็นความสำคัญของชีวิตระยะสุดท้าย และใช้ชีวิตอย่างสงบสุข ดังปรากฏงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาห้องเรียนแห่งการตื่นรู้” (มนตรี วิวาทสุข, 2562) หรืองานวิจัยเรื่อง “ความพร้อมและแผนพัฒนาวัดเพื่อรองรับสังคมสูงวัยจังหวัดชลบุรี” (มนตรี วิวาทสุข, 2563) จากภาพรวมจะพบประการหนึ่งในส่วนของการจัดการเรียนรู้ยังไม่มีมีการจัดการเรียนรู้ด้านศาสนาที่จะเป็นกลไกกระตุ้นเสริมให้ผู้สูงอายุในด้านการจัดการบริหารชีวิตความเป็นผู้สูงอายุให้แก้อย่างมีค่าและชราอย่างเป็นสุขภายใต้การเรียนรู้หรือการจัดการทางศาสนาได้

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาเบื้องต้นจึงเป็นที่มาของคณะผู้วิจัยที่จะทำวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุในศตวรรษที่ 21” ที่มีเป้าหมายเพื่อแสวงหา และสร้างชุดการเรียนรู้การเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนา ทั้งในส่วนหลักธรรม และหลักคิดสำหรับผู้สูงอายุ ในอันที่จะเป็นเครื่องมือหรือกลไกในการสร้างภาวะตระหนักรู้ เข้าใจ วางใจ ปลอ่ยกวาง และมีสุขภาพทางจิต ที่มีความสุขตามกรอบทางศาสนา ประหนึ่งเตรียมตัว เตรียมใจและปลอ่ยกวาง และปลอ่ยกไปอย่างสงบ “แก้อย่างมีค่า ชราอย่างสงบ จบอย่างสันติ” ตามกรอบคิดในทาง

พระพุทธศาสนาด้วย ซึ่งคณะผู้วิจัยจะได้ดำเนินการวิจัยและแสวงหารูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้านพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ในศตวรรษที่ 21 ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ในศตวรรษที่ 21 ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ในศตวรรษที่ 21

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) โดยมีวิธีการศึกษาใน 3 ลักษณะ ได้แก่ 1. การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary study) 2. การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ด้วยการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) 3. การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ ผู้สูงอายุจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 148,442 คน (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2563) และ กลุ่มตัวอย่าง มาจากการใช้สูตรสำเร็จรูป โดยใช้สูตรคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างของ ทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 399 คนสำหรับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ข้าราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พัฒนาสังคม และพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน 18 รูปหรือคน

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง (Structure In-depth Interview) เพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ในศตวรรษที่ 21 2) แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีขั้นตอน ลักษณะ และการตรวจสอบเครื่องมือ ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามด้วยตนเอง และทำการบันทึกภาพ บันทึกเสียง

การวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) คือ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation : S.D.) และการวิจัยเชิงคุณภาพมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation)

ผลการวิจัย

ประเด็นที่ 1 ระดับการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ในศตวรรษที่ 21 ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ระดับการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ในศตวรรษที่ 21 ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระดับการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ในศตวรรษที่ 21 ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}=3.49$, S.D.=0.376) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการประมวลความรู้ ระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.52$, S.D.=0.445) ส่วนในด้านการสร้างความรู้ ด้านการประยุกต์ใช้ความรู้ และด้านการเผยแพร่ความรู้ อยู่ในระดับปานกลาง

ประเด็นที่ 2 สภาพปัญหา อุปสรรค ต่อการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ในศตวรรษที่ 21 ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

1. สภาพปัญหา อุปสรรค ต่อการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ในศตวรรษที่ 21 ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า พระสงฆ์บางรูปไม่สามารถเทศน์สอนญาติโยมได้ มักอ่านคัมภีร์เทศน์ ทำให้ไม่น่าสนใจ ขาดพระสงฆ์ที่จะบรรยายธรรมให้แก่ประชาชนที่สนใจ วัดขาดหลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ และบรรยายกาศภายในวัดไม่เอื้อต่อการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ วัดส่วนใหญ่ยังขาดการรวบรวมความรู้ทางศาสนาไว้เป็นหมวดหมู่ สืบค้นง่าย หรือการอธิบายเรื่องยากให้เป็นเรื่องง่าย วัดยังขาดสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ โดยส่วนใหญ่มักใช้สื่อที่มีอยู่ผ่านจิตรกรรมฝาผนังบ้าง ผ่านสื่อธรรมชาติบ้าง ในส่วนของสื่อการเรียนรู้สมัยใหม่ เช่น YouTube Facebook ยังมีอยู่น้อย พระสงฆ์ยังขาดการอธิบายหลักธรรมที่ยากให้เข้าใจง่าย โดยส่วนใหญ่มักเทศน์สอนตามคัมภีร์ หรือพระไตรปิฎก วัดส่วนใหญ่ไม่ค่อยเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แลกเปลี่ยนความรู้ด้านศาสนา มีเพียงบางวัดเท่านั้นที่จัดกิจกรรมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้ปฏิบัติธรรม โดยส่วนใหญ่เน้นการสนทนาธรรมกันระหว่างผู้ปฏิบัติธรรมหรือผู้ถือศีลเท่านั้น พระสงฆ์ยังขาดการเทศน์สอนหลักธรรมที่ง่าย และนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยส่วนใหญ่มุ่งสอนนิทานชาดก ขาดการยกกรณีตัวอย่างในสถานการณ์ปัจจุบัน ทำให้ประชาชนมองไม่เห็นภาพ เน้นนามธรรมมากกว่ารูปธรรม การประมวลความรู้ด้านศาสนาจึงเป็นไปเพื่อเป็นกรณีศึกษาเท่านั้น

2. ข้อเสนอแนะคือ วัดที่จัดการเรียนการสอนธรรมแก่ผู้สูงอายุมีน้อย เจ้าอาวาสควรสอนและฝึกอบรมพระภายในวัดเกี่ยวกับหลักการเทศน์สอนญาติโยม วัดควรจัดให้พระสงฆ์มาบรรยายธรรมให้ญาติโยมฟัง วัดต้องหาหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุมาสอน วัดควรปรับบรรยายกาศภายในวัดให้ร่มรื่น สวยงาม เหมาะสมแก่การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ และวัดควรเปิดคอร์สสอนธรรมแก่ญาติโยมที่สนใจ วัดควรรวบรวมองค์ความรู้เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น เรื่องบุญบาป เรื่องสังขาร เรื่องลูกหลาน เป็นต้น วัดยุคใหม่จึงควรพัฒนาสื่อสร้างสรรค์ที่สามารถเข้าถึงได้ทุกเพศทุกวัย พระสงฆ์ต้องหาเทคนิคในการถ่ายทอดหลักธรรมที่ยากให้เข้าใจ

ง่าย และเหมาะสมกับผู้สูงอายุ วัดควรจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้ปฏิบัติธรรมได้สนทนาธรรมระหว่างกันและกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และจัดทำเป็นองค์ความรู้ด้านศาสนาที่ตกผลึกแล้ว พระสงฆ์ควรประมวลองค์ความรู้ทางด้านศาสนาให้เป็นรูปธรรม และนำแนวทางนี้มาสอนประชาชนให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

ประเด็นที่ 3 รูปแบบการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ในศตวรรษที่ 21 ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ด้านการสร้างความรู้ พบว่า มี 5 รูปแบบ คือ 1. พัฒนาศักยภาพของพระภิกษุภายในวัดเกี่ยวกับหลักการเทศน์สอนญาติโยมผู้สูงอายุ 2. สร้างความรู้ด้วยการบรรยายธรรมทุกวันพระวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ 3. พัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ อาทิเช่น หลักสูตรปฏิบัติธรรมสำหรับผู้สูงอายุ หลักสูตรพัฒนาผู้สูงอายุแบบองค์รวม หลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ เป็นต้น 4. ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านบรรยายภาคภายในวัดที่ร่มรื่น สวยงาม สบายๆ เหมาะสมแก่การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ 5. เปิดคอร์สสอนธรรมะแก่ญาติโยมผู้สูงที่สนใจ อาทิเช่น คอร์สการใช้ชีวิตในบั้นปลาย คอร์สการอยู่ร่วมกับบุตรหลาน เป็นต้น

ด้านการประมวลความรู้ พบว่า มี 5 รูปแบบ คือ 1. รวบรวมองค์ความรู้เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น เรื่องบุญบาป เรื่องนรก สวรรค์ กรรมดี กรรมชั่ว เรื่องสังขาร เรื่องลูกหลาน เป็นต้น 2. พัฒนาสื่อสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ อาทิเช่น สติกเกอร์ไลน์แนวธรรมะ คติธรรม คำคม คำสอน สื่อวีดิโอยูทูบ เป็นต้น 3. พัฒนาเทคนิคในการถ่ายทอดหลักธรรมที่ยากให้เข้าใจง่าย และเหมาะสมกับผู้สูงอายุ ไม่นั่นเนื้อหาที่ยากและยาว แต่ให้นั้นเนื้อหาที่ง่ายและสั้น 4. พัฒนากิจกรรมเพื่อให้ผู้สูงอายุได้สนทนาธรรมระหว่างกันและกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน 5. ประมวลองค์ความรู้ทางด้านศาสนาให้เป็นรูปธรรม และนำแนวทางนี้มาสอนผู้สูงอายุให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

ด้านการเผยแพร่ความรู้ พบว่า มี 5 รูปแบบ คือ 1. ทำดัชนี สารบัญหรือแผนภาพเพื่อการสืบค้นหลักธรรมที่ง่าย 2. พัฒนาสถานที่ภายในวัดให้เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ 3. ทำป้ายคติธรรม พุทธศาสนสุภาษิตให้มีขนาดใหญ่ที่ผู้สูงอายุสามารถมองเห็นได้ง่าย 4. จัดปฏิบัติธรรมแก่ญาติโยมผู้สูงอายุที่สนใจเป็นประจำ 5. ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรในเขตจังหวัดของตนมีความรู้ความเข้าใจในศาสนาของตัวเองอย่างแท้จริง

ด้านการประยุกต์ใช้ความรู้ พบว่า มี 5 รูปแบบ คือ 1. ออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุ หรือออกแบบการเรียนรู้ตามความสนใจและความต้องการของผู้สูงอายุเป็นประการสำคัญ 2. ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้สึกระหว่างผู้สูงอายุกับคนในครอบครัว อันจะส่งผลให้ผู้สูงอายุอยู่ร่วมกับบุตรหลานได้ 3. ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุปฏิบัติธรรมได้ด้วยตนเองที่บ้าน และสามารถสวดมนต์เองได้ที่บ้าน 4. ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุศึกษาหลักธรรมอย่างจริงจัง 5. พัฒนาศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุให้เป็นรูปธรรม

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งอภิปรายผลใน 3 ประเด็นคือ

1. ระดับการจัดการความรู้ในภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นต่อการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ในศตวรรษที่ 21 ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยาไม่มากนักเนื่องจากคณะสงฆ์ยังขาดรูปแบบในการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ในศตวรรษที่ 21 ที่เหมาะสมและยังต้องพัฒนาต่อไปอีก สอดคล้องกับงานวิจัยของ อาชัญญา รัตนอุบลและคณะ (2555) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาการเรียนรู้เพื่อการ พัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ” ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้ 1) ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการให้บริการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการ พัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทยและต่างประเทศ สำหรับการเปรียบเทียบกับจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุของประเทศไทย พบว่า กรณีศึกษาที่ดีของประเทศไทยเป็นการจัดกิจกรรมที่ให้ความสำคัญกับผู้สูงอายุ ครอบคลุม และชุมชนโดยรวม โดยบูรณาการกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมการเตรียมความพร้อม เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขสำหรับในต่างประเทศ พบว่า มีการดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นระบบในการหาความต้องการ การวางแผน การจัดทำโครงการ การดำเนินการและการ ประเมินผล โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและจัดกิจกรรม ตลอดจนมีการ ประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้

2. สภาพปัญหา อุปสรรค ต่อการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ในศตวรรษที่ 21 ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าพระสงฆ์บางรูปไม่สามารถเทศน์สอนญาติโยมได้ ข้อเสนอแนะคือ เจ้าอาวาสควรสอนและฝึกอบรมพระภายในวัดเกี่ยวกับหลักการเทศน์ สอนญาติโยม จัดให้พระสงฆ์มาบรรยายธรรมให้ญาติโยมฟัง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมนตรี วิวาทสุข (2563) ได้วิจัยเรื่อง “ความพร้อมและแผนพัฒนาวัดเพื่อรองรับสังคมสูงวัย จังหวัด ชลบุรี” ผลการวิจัยพบว่า วัดในจังหวัดชลบุรีมีความพร้อมในการรองรับสังคมสูงวัยในระดับน้อย ที่สุด โดยเฉพาะป้ายธรรมะ/สัญลักษณ์อยู่ในระดับขาดแคลน จึงมีความต้องการพัฒนาในระดับ มากที่สุด

3. รูปแบบการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ในศตวรรษที่ 21 ของคณะสงฆ์ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า มี 4 องค์ประกอบ 20 แนวทาง มีการพัฒนาศักยภาพของ พระภิกษุภายในวัดเกี่ยวกับหลักการเทศน์สอนญาติโยมผู้สูงอายุ สอดคล้องกับงานวิจัยของ อาชัญญา รัตนอุบลและคณะ (2555) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการ ศึกษาการเรียนรู้เพื่อการ พัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ” ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้ รูปแบบและ แนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษา/การเรียนรู้เพื่อการพัฒนา ศักยภาพผู้สูงอายุ พบว่า แบ่ง ออกเป็น 5 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) รูปแบบมหาวิทยาลัยวัยที่สาม 2) รูปแบบศูนย์

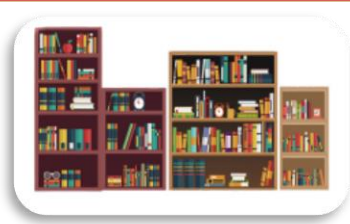
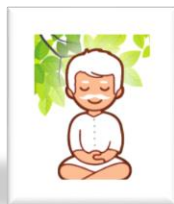
เอนกประสงค์สำหรับผู้สูงอายุในชุมชน 3) รูปแบบเมือง/ชุมชนสำหรับผู้สูงอายุ 4) รูปแบบชมรมผู้สูงอายุ/สโมสรผู้สูงอายุ 5) รูปแบบการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุตามอัธยาศัย

องค์ความรู้การวิจัย

รูปแบบการจัดการความรู้ ด้านศาสนา สำหรับผู้สูงอายุ ในศตวรรษที่ 21

ด้านการสร้างความรู้

1. พัฒนาศักยภาพของพระภิกษุภายในวัดเกี่ยวกับหลักการเทศน์สอนญาติโยมผู้สูงอายุ
2. สร้างความรู้ด้วยการบรรยายธรรมทุกวันพระ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาหรือวันหยุดนักขัตฤกษ์
3. พัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ อาทิเช่น หลักสูตรปฏิบัติธรรมสำหรับผู้สูงอายุ หลักสูตรพัฒนาผู้สูงอายุแบบองค์รวม หลักสูตรโรงเรียนผู้สูงอายุเชิงพุทธบูรณาการ เป็นต้น
4. ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านบรรยากาศภายในวัดที่ร่มรื่น สวยงาม สบายๆ เหมาะสมแก่การเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุ
5. เปิดคอร์สสอนธรรมแก่ญาติโยมผู้สูงที่สนใจ อาทิเช่น คอร์สการใช้ชีวิตในบั้นปลาย คอร์สการอยู่ร่วมกับบุตรหลาน เป็นต้น

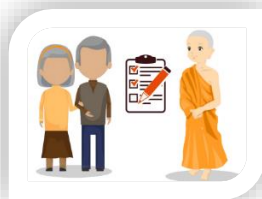

ด้านการประมวลความรู้

1. รวบรวมองค์ความรู้เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เช่น เรื่องบุญบาป เรื่องนรกสวรรค์ กรรมดี กรรมชั่ว เรื่องสังขาร เรื่องลูกหลาน เป็นต้น
2. พัฒนาสื่อสร้างสรรค์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ อาทิเช่น สติกเกอร์ไลน์แนวธรรมะ คติธรรม คำคม คำสอน สื่อวีดิโอรูปแบบ เป็นต้น
3. พัฒนาเทคนิคในการถ่ายทอดหลักธรรมะที่ยากให้เข้าใจง่าย และเหมาะสมกับผู้สูงอายุ ไม่นั่นเนื้อหาที่ยากและยาว แต่ให้นั่นเนื้อหาที่ง่ายและสั้น
4. พัฒนากิจกรรมเพื่อให้ผู้สูงอายุได้สนทนาธรรมะระหว่างกันและกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน
5. ประมวลองค์ความรู้ทางด้านศาสนาให้เป็นรูปธรรม และนำแนวทางนี้มาสอนผู้สูงอายุให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

ด้านการเผยแพร่ความรู้

1. ทำดัชนี สารบัญหรือแผนภาพเพื่อการสืบค้นหลักธรรมที่ง่าย
2. พัฒนาสถานที่ภายในวัดให้เหมาะสมและเอื้อต่อการเรียนรู้ของผู้สูงอายุ
3. ทำป้ายคติธรรม พุทธศาสนสุภาษิตให้มีขนาดใหญ่ให้ผู้สูงอายุสามารถมองเห็นได้ง่าย
4. จัดปฏิบัติธรรมแก่ญาติโยมผู้สูงอายุที่สนใจเป็นประจำ
5. ส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรในเขตจังหวัดของตนมีความรู้ความเข้าใจในศาสนาของตัวเองอย่างแท้จริง

ด้านการประยุกต์ใช้ความรู้

1. ออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุ หรือออกแบบการเรียนรู้ตามความสนใจและความต้องการของผู้สูงอายุเป็นประการสำคัญ
2. ส่งเสริมการถ่ายทอดความรู้สึกระหว่างผู้สูงอายุกับคนในครอบครัว อันจะส่งผลให้ผู้สูงอายุอยู่ร่วมกับบุตรหลานได้
3. ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุไปปฏิบัติธรรมได้ด้วยตนเองที่บ้าน และสามารถสวดมนต์เองได้ที่บ้าน
4. ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุศึกษาหลักธรรมอย่างจริงจัง
5. พัฒนาศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุให้เป็นรูปธรรม

ภาพที่ 1 องค์ความรู้การวิจัย

จากภาพที่ 1 รูปแบบการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ในศตวรรษที่ 21 ของคณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า รูปแบบการจัดการความรู้มี 20 แนวทาง ตั้งแต่การพัฒนาศักยภาพของพระภิกษุภายในวัดเกี่ยวกับหลักการเทศน์สอนญาติโยมผู้สูงอายุ ไปจนถึงพัฒนาศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุให้เป็นรูปธรรมซึ่งรูปแบบทั้งหมดนี้มีวัดเป็นศูนย์กลางในการจัดการสำหรับผู้สูงอายุ เรียกได้ว่าเป็นการบริการความรู้ด้านศาสนาแก่ประชาชน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. มหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรกำหนดนโยบายด้านการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุให้เป็นนโยบายสำคัญของคณะสงฆ์
2. มหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรออกระเบียบและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุให้วัดทุกวัดปฏิบัติร่วมกัน
3. สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรจัดสรรงบประมาณให้วัดในการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. วัดต้องเป็นแกนกลางในการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุปฏิบัติธรรมได้ด้วยตนเองที่บ้าน และสามารถสวดมนต์เองได้ที่บ้าน ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุศึกษาหลักธรรมอย่างจริงจัง
2. พัฒนาศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุภายในวัดให้เป็นรูปธรรม ออกแบบการเรียนรู้ที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุ หรือออกแบบการเรียนรู้ตามความสนใจและความต้องการของผู้สูงอายุเป็นประการสำคัญ
3. นำข้อเสนอแนะจากผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุ

ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษารูปแบบการพัฒนาศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ ที่ประกอบไปด้วยการจัดการความรู้ที่หลากหลาย
2. ควรศึกษาแนวทางในการจัดการความรู้ด้านศาสนาสำหรับผู้สูงอายุที่ดีและมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2563). ข้อมูลสถิติผู้สูงอายุประเทศไทย 2562, สืบค้น 3 พฤษภาคม 2563, จาก <http://www.dop.go.th/th/know/side/1/1/275>
- ชนิดาวดี สายืนและอรสา กงตาล. (2557). การจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดตปัญญาศึกษาเพื่อสร้างเสริมสุขภาพผู้สูงอายุกลุ่มเสี่ยงเบาหวานในชุมชน. *วารสารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ*, 32(3), 69-76.
- ประสพสุข ฤทธิเดชสมบัติ ฤทธิเดช. (2559). การเรียนรู้ร่วางชาวบ้านเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุ. *วารสารวิจัยเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 3(2), 9-18.
- มนตรี วิวาห์สุข. (2562). การพัฒนาห้องเรียนแห่งการตื่นรู้. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 47(1), 358-376.
- _____. (2563). ความพร้อมและแผนพัฒนาวัดเพื่อรองรับสังคมสูงวัย จังหวัดชลบุรี. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 28(1), 216-243.
- สมบูรณ์ ศิริสรหิรัญ. (2559). แนวทางการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุ. *วารสารการบริหารปกครอง*, 5(2), 60-74.
- สุธีรา บัวทอง และคณะ. (2558). ผู้สูงอายุกับเหตุผลในการเรียนรู้วิธีการเรียนรู้ และสิ่งที่ต้องการเรียนรู้. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*, 12(1), 6 – 17.
- อาชัญญา รัตนอุบลและคณะ. (2555). การพัฒนาแนวทางการส่งเสริมการจัดการศึกษาการเรียนรู้เพื่อการ พัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ. *วารสารครุศาสตร์*, 40(3), 14-28.